

GLOSSAE 1/ 2001

Julkaisija Glossa ry. - Keskiajan opinto- ja tutkimusyhdistys
Perustettu vuonna 1998
Internet www.helsinki.fi/hum/hist/glossa

Päätoimittaja Ossi Kokkonen
puh (työ): 09 - 228 69 351
(gsm): 040 - 7080342
sposti: ossi.kokkonen@helsinki.fi

Aineisto seuraavaa numeroa varten
disketillä tai sähköpostitse 15.4. mennessä.

ISSN 1455-9153

Diplomatarium Fennicum –projekti – lisävalaistusta keskiaikaan

Valtionarkistonhoitaja Reinhold Hausen julkaisi vuosina 1910-1935 kahdeksanosaisen teossarjan *Finlands Medeltidsurkunder (FMU)*, joka käsittää valtaosan tunnetuista Suomen keskiaikaista historiaa koskevista lähteistä, yhteensä 6726 asiakirjaa, fragmenttia ja katkelmaa. Sinänsä hyvin ansiokkaasta työstä huolimatta teokseen eksyi kuitenkin virheitä ja ristiriitoja. Tarve niiden korjaamiseksi ja löydettyjen uusien lähteiden editoimiseksi synnytti 1990-luvulla ajatuksen FMU:n korjaamisesta, täydentämisestä ja modernisoimisesta.

Mainittua kansallisesti ja kansainvälisestikin merkittävää kulttuuritehtävää suorittamaan Kansallisarkisto käynnisti vuonna 1997 *Diplomatarium Fennicum* –projektin (DF), jonka tavoitteena on kerätä yhteen ja saattaa digitoidun tietokannan muotoon kaikki Suomen keskiaikaan liittyvä asiakirja-aines. Hankkeen lähimmät – joskin perinteisemmin metodein toteutettavat – esikuvat löytyvät muista pohjoismaista, joiden vastaavat julkaisut (*Diplomatarium Svecanum*, *Diplomatarium Norvegicum*, *Diplomatarium Danicum*) sisältävätkin jonkin verran yhteistä aineistoa FMU:n ja DF:n kanssa.

Päätös toteuttaa DF-projekti pääosin digitaalisessa muodossa oli helppo: nykyaikaisen tekniikan avulla korjaukset ja lisäykset ovat helppoja tehdä; lisäksi verkkomuotoon tuotettava tietokanta on levitysmahdollisuuksiltaan ylivertainen. Tietokantaa voidaan myös jatkuvasti päivittää, kun löydetään uusia Suomen keskiaikaa koskevia lähteitä.

Käytännössä projekti toimii osin Kansallisarkiston suojeluksessa, mutta opetusministeriön ja Kulttuurirahaston rahoituksella. Projektia johtaa tieteellinen johtoryhmä, jonka puheenjohtajana on professori Veikko Litzen. Myös Kansallisarkistolla ja projektin tutkijoilla on johtoryhmässä edustajansa. Käytännön tutkimustyöstä vastaa tällä hetkellä kuusihenkinen tutkijaryhmä, jonka jäsenet ovat Tuomas Heikkilä, Ilkka Leskelä, Samu Niskanen, Mikko Piippo, Tapio Salminen ja Kirsi Salonen.

Diplomatarium Fennicumin ensimmäinen suuri tavoite on saada FMU kokonaisuudessaan tietokantamuotoon ja verkkokäyttöön. Tämä tavoite toteutuu maaliskuussa 2001, jolloin suurin osa Suomen keskiajan historian lähteistä on siis entistä helpommin tutkijoiden, opiskelijoiden ja asianharrastajien ulottuvilla. Vuonna 2001 on myös tarkoitus ilmestyä noin 60-70 aiemmin tuntemattoman Suomen keskiaikaan liittyvän asiakirjan editiot sisältävä kirja.

KESKIAIKA GOES VIRTUAL

Keskiaika, yliopisto-opetus ja internet

Virtuaaliyliopisto ja keskiaika

Tiedotusvälineitä seuraavien silmiin lienee silloin tällöin osunut uutisia Suomen virtuaaliyliopistosta. Opetusministeriön projektin tavoitteena on tuottaa erilaisia opintokokonaisuuksia internetiin, yliopisto-opiskelijoiden ulottuville. Projektiin kuuluu myös Historiahanke, johon osallistuvat Turun ja Tampereen historian laitokset ja täydennyskoulutuskeskukset sekä Agricola-konsortio.

Historiahankkeessa valmistellaan parhaillaan muutamia pilottikursseja. Niihin kuuluu 2-4 opintoviikon keskiaikakokonaisuus. Siihen on suunniteltu kurssia, joka perehdyttää opiskelijat keskiajan uskonnolliseen maailmaan. Kokonaisuuteen sijoitettaisiin myös keskiajan latinaan ja asiakirja-aineistoon perehdyttävää kurssia, johon osallistuvilta edellytettäisiin auttavaa latinan tuntemusta. Muita erikoiskursseja ovat ympäristöhistorian ja globalisaatiohistorian pilottikurssit.

Opetuksen käynnistäminen ja kurssien myöhempi rahoittaminen ovat hiukan epäselviä, mutta kurssien sisältö ja rakenteet ovat kuitenkin suunnitteilla, opetusministeriön säästeliään rahoituksen turvin.

Nettiopetuksen valoisia puolia - ja uhkakuvia

Verkko-opetus osana yliopisto-opetusta on monin tavoin hyvä ajatus. Nykyisinkin on jo tarjolla kursseja, joille opiskelijat osallistuvat osin internetitse, osin yhteistapaamisissa, osin puhelinkokouksissa ja osin itsenäisellä kirjojen luvulla ja esseen kirjoittamisella.

Verkkokurssin kotisivulla opiskelijat lukevat toistensa kirjoittamia viestejä, kommentoivat oheislukemistojaan, vastaavat opettajan antamiin tehtäviin ja etsivät lisätietoja internetistä. Ajan ja paikan rajoitukset voidaan ylittää, kun ihmisten ei tarvitse olla samaan aikaan samassa paikassa.

Parhaimmillaan verkko-opetus vastaa hyvää pienryhmäopetusta. Yksi opettaja voi ohjata vain noin kymmentä -viittätoista opiskelijaa kerrallaan. Opiskelijat ovat olleet kursseilla hyvin aktiivisia (toisaalta kursseille on myös osallistunut erityisen otollista opiskelija-ainesta). Opintoja on voitu suorittaa monilta eri paikkakunnilta, oman kotikoneen tai jonkun yleisen päätteen kautta.

Mielestäni verkko-opetuksen mahdollisuudet ovat esimerkiksi yllämainitun keskiaikakurssin kaltaisissa projekteissa: voidaan tarjota tietyn aihepiirin osaamista ja erityiskursseja laajemmalle yleisölle kuin yhden yliopiston lähiopetuksessa. Eri laitosten ja oppiaineiden erityistuntemusta voidaan jakaa yhä useampien ulottuville.

Keskiaikakursseja - varsinkaan syventäviä tai perehdyttäviä kursseja - voi olla vaikea saada normaaliin opetusohjelmaan. Verkkokurssin kautta tavoitetaan eri laitosten opiskelijoita. Voidaan myös vahvistaa opiskelijoiden uskoa siihen, että Suomessakin voi opiskella ja tutkia keskiaikaa. Jos opetusministeriö jatkossakin rahoittaa pilottikurssien kehitystä ja opetusta, keskiajan opetukselle avautuu uusia näkymiä.

Toisaalta: onko vaarana, että verkko-opetukseen siirtyminen marginalisoi tietyt teemat? Tungetaanko keskiaika, ympäristöhistoria, nais-historia, psykohistoria "ja muut kummalliset aiheet" internetiin ja syrjäytetään lähiopetuksesta? Kumpi painaa vaa'assa enemmän, toiveet vai uhkakuvat?

Eriarvoisuutta ja uuvuttavia iskulauseita?

Yleisiäkin ongelmia on runsaasti. Perusongelma on se, että opettajat ja opiskelijat eivät hallitse tietokoneiden käyttöä. Koneissa ja käy-tetyissä ohjelmissa on lisäksi parantamisen varaa. Internetin käyttö on kuitenkin kohtuullisen helppoa. Suuremmat ongelmat ovat koulutus- ja talouspoliittisia.

Varsinkin humanistien käytössä olevat koneet ovat pääsääntöisesti vanhoja ja niitä on surkean vähän. Kun saatavilla ei ole kunnon tekniikkaa, internet-opetus aiheuttaa eriarvoistumista. Ne joilla on varaa, käyvät kursseja kotona omien kiinteiden yhteyksiensä kautta. Moni tavallinen modeemi joutuu vaikeuksiin raskaiden sivujen kanssa. Koneettomat saavat jonottaa kirjastojen ja mikroluokkien koneille ja opiskella yleisessä hälyssä, sikäli kuin pystyvät ja sikäli kuin koneet toimivat.

Suuria uhkakuvia liittyy siihen, kuka projektia ohjailee ja mitä tavoitteita "yliylhäällä" asetetaan. Kansallisella johtotasolla on esitetty katteettomia toiveita, että virtuaaliyliopisto toisi säästöjä. Laadukas tai edes käypä verkko-opetus ylläpitöineen ja päivityksineen on kuitenkin vähintään yhtä hinnakasta kuin normaaliopetus.

Monilla internetistä innostuneilla päättäjillä on vähintäänkin hämärä kuva koko viestintävälineestä. "Osaamis- ja vuorovai-kutusyhteiskunta", "monimuoto-opetus" ja muut kauniit sanat maistu-vat makeilta suussa, mutta mikä on niiden todellinen sisältö? Tekijänoi-keuskysymyksissä on paljon ongelmia: mitä aineistoa verkkoon saa sijoittaa? Kuka saa käyttää tai muuttaa toisen suunnittelemaa kurssi-aineistoa?

Itseäni arveluttaa eniten se, että verkko-opetuksen suunnitelmissa elävät suoritus- ja kilpailuyhteiskunnan ideaalit ja arvot:

nopeammin, korkeammalle, voimakkaammin, enemmän, yhä uudestaan ja uudestaan. Tehokkuuden ja tuloksellisuuden vaatimukset kohdistuvat niin opiskelijoihin kuin opettajiinkin. Yliopiston henkilö-kunta on jo nyt työllä kuormitettu; lisävaatimukset herättävät ymmärrettäviä primitiivireaktioita kiireisissä ihmisissä.

Kuitenkin verkko-opetus voisi oikein rahoitettuna ja oikein toteutettuna olla todella laadukas lähiopetuksen lisä ja vastine. Onko meillä voimaa kääntää rattaat pyörimään haluamaamme suuntaan, vai survoudummeko kovien arvojen ja tulosvaatimusten myllytyksessä? Ymmärrän hyvin, että jotkut tahtoisivat mieluiten kiertää koko hankkeen kaukaa.

Glossan ja keskiajan tutkijoiden rooli?

Puheenvuorossani olen halunnut esitellä verkko-opetuksen mahdol-lisuuksia ja uhkia. Vaikka projektissa on monia epävarmuuksia, suosit-telen ennakkoluulotonta keskustelua ja pohdiskelua. Epäluuloisim-mankin kannattaa perehtyä aiheeseen, jos ei muuten niin "tunne vihollisesi" -periaatteella. Kursseja tuotetaan jo nettiin myös yliopis-tojen ja virtuaaliyliopistohankkeen ulkopuolella, osittain epämääräiseltä tietopohjalta. Yliopistolaistenkin olisi hyvä tietää, mitä netissä tapahtuu.

Paljosta puheesta huolimatta verkko-opetus on vasta aluillaan; paniikkiin tai euforiaan ei ole aihetta, vaikka molempia on lehdissä tarjottu. Virtuaaliyliopiston historiahanke on toistaiseksi pilotti-projekti. Siitä saatuja kokemuksia voidaan käyttää keskustelun aineiksina. Nyt olisikin kannanottojen ja keskustelun paikka. Mikä on internetin rooli historian - erityisesti keskiajan - tuntemuksen ja opetuksen edistämisessä?

Verkko-opetus tulee ainakin osittain toteutumaan, vaikka innostus saattaa jossain vaiheessa laimeta. Parasta olisi osallistua keskusteluun ja suunnitteluun niin aktiivisesti ja kriittisesti kuin mahdollista. Yliopistot ovat onnistuneet osittain ottamaan hank-keen omiin käsiinsä, ja opetusministeriön kohtuuttomia vaatimuksia ja suunnitelmia on muokattu.

Keskiajan tutkijat ovat usein osoittaneet yhteistyökykyä, ennakkoluulottomuutta ja innostusta yhteisten hankkeiden suhteen. Verkko-opetus, joka ylittäisi laitosten ja yliopistojen rajat, voisi tuoda laadukasta alan opetusta yhä useampien ulottuville. Kustannukset jäisivät kohtuullisiksi oppiaineiden jakaessa niitä keskenään. Onnistuessaan yhteistyö vahvistaisi eri oppiaineiden välistä tuntemusta ja yhteydenpitoa.

Olisiko meidän syytä korostaa keskiaikaan liittyvän verkko-opetuksen ja laajemmankin opetuskokonaisuuden mahdollisuuksia - vai korottaa äänemme perinteisen lähiopetuksen tukemiseksi? Kommentoikaa Glossan sivuilla tai vaikkapa MEDFENN-listalla (medfenn@uta.fi). Nyt on aika keskustella - ja toimia.

Anu Lahtinen, assistentti, Turun yliopisto

Kirjoittaja osallistuu aktiivisesti Virtuaaliyliopiston historiahankkeen suunnitteluun, toteuttamiseen ja kritisointiin.

Seminaari ja kevätretki toukokuussa 2001

“Täältä ikuisuuteen

- keskiajan maallista ja uskonnollista elämää”

Glossa - Keskiajan tutkimuksen seura järjestää toukokuussa 2001 temaseminaarin yhteistyössä Turun yliopiston historian laitoksen sekä keskiajan tutkijaverkoston kanssa ma 28.5.2001. Seminaarin on tarkoitus kestää yhden päivän ja se koostuu 1 - 2 pidemmästä esitelmästä (kutsuttuja esitelmänpitäjiä) sekä noin 6 - 10 lyhyemmästä (n. 20 min.) esitelmästä, riippuen ilmoittautuneitten esitelmänpitäjien määrästä.

Jos kiinnostuneita esitelmänpitäjiä on enemmän kuin seitsemän, niin järjestetään osittain rinnakkaisia sessioita. Tarkoitus on, että seminaari olisi kaksikielinen. Seminaarin on tarkoitus kestää yhden päivän ja se koostuu 1 - 2 pidemmästä esitelmästä (kutsuttuja esitelmänpitäjiä) sekä noin 6 - 10 lyhyemmästä (n. 20 min.) esitelmästä, riippuen ilmoittautuneitten esitelmänpitäjien määrästä. Jos kiinnostuneita esitelmänpitäjiä on enemmän kuin seitsemän, niin järjestetään osittain rinnakkaisia sessioita. Tarkoitus on, että seminaari olisi kaksikielinen.

Seminaarin jälkeen on tarkoitus järjestää pieni bussiretki Kuusiston linnaan, joka samalla toimii Glossan perinteisenä kevätretkenä. Perehtyneen oppaan avulla on tarkoitus tutustua linnan raunioihin, sekä juoda kahvit Kuusiston kartanon kahvilassa ja tutustua kartanon tiloissa esillä olevaan näyttelyyn. Retki, jonka kustannukset riippuvat osanottajamäärästä, maksaa max. 25 mk.

Keskiaikaa tutkivia jatko-opiskelijoita ja gradunsa loppuvaiheessa olevia opiskelijoita kehoitetaan lähettämään ehdotuksensa alustuksiksi (otsikko ja n. 100 sanan abstrakti) 30.4. mennessä. Tietoja hyväksytyistä alustuksista annetaan toukokuun alussa.

Osanottajailmoittautumiset seminaariin ja / tai retkelle 11.5. mennessä os. anulah@utu.fi / 02 333 5225.

Seminaarin ja retken aikataulu on suunniteltu siten, että osanottajien on mahdollista saapua kaukojunilla päiväksi Turkuun.

**“Häri från till evigheten
- profant och religiöst under medeltiden”**

Seminarium och vårutfärd i maj 2001
“Häri från till evigheten - profant och religiöst under medeltiden”

Glossa - Föreningen för medeltidsforskning planerar i samarbete med forskare från Åbo universitets historiska institution och forskningsnätverket för medeltidshistoria ett temaseminarium i maj 2001. Seminariet hålls i Åbo mån 28.5.2001. Seminariet är planerat att vara en dag och bestå av 1 - 2 längre föredrag (inbjudna föredragshållare) samt ca. 6 - 10 kortare föredrag (ca. 20 min.), beroende på antalet anmälda föredrag.

Om antalet intresserade föredragshållare överstiger sju stycken ordnas delvis parallella sessioner. Seminariet är ämnat att vara tvåspråkigt. En liten bussutfärd till Kustö borg, vilken samtidigt skulle fungera som Glossas traditionella vårutfärd, planeras efter seminariet. Borguinen besöks under ledning av en insatt guide, varefter utfärdsdeltagarna intar kaffe i herrgårdens café och bekantar sig med den utställning som där visas. Utfärden kostar max. 25 mk (beroende på antalet deltagare).

Fortsättningsstuderande samt studerande som färdigställer sin pro gradu och vars forskning berör medeltiden spöras att sända in förslag till inlägg (rubrik och abstrakt på ca. 100 ord) senast 30.4. Information om godkända inlägg ges i början av maj.

Anmälan om deltagande i seminariet och/eller utfärden senast 11.5. till adressen anulah@utu.fi / 02 333 5225. Seminariets och utfärdens tidtabell är planerad att möjliggöra deltagande även från andra orter genom att anlända för en dag med fjärrtåg till Åbo.

**Seminaari ja kevätretki toukokuussa 2001
“Täältä ikuisuuteen
- keskiajan maallista ja uskonnollista elämää”**

**“Häri från till evigheten
- profant och religiöst under medeltiden”**

Seminaarin ja retken aikataulu - Seminariets och utfärdens
tidtabell
Ma/mån 28.5.2001

10.00 Seminaarin avaaminen /Seminariets öppnande
Esitelmä / Föredrag
11.00 Aamupäivän sessio / Förmiddagens session
13.00 Lounastauko /Lunchpaus
14.00 Esitelmä / Föredrag
15.00 Iltapäivän sessio /Eftermiddagens session
(Mahdollisesti kaksi rinnakkaisessiota / Eventuellt två parallella sessioner)
16.30 Seminaarin päättäminen / Seminariets avslutande
17.00 Lähtö bussilla Kuusiston linnaa /Avfärd med buss till Kustö borg
Linnan esittely sekä tutustuminen kartanon näyttelyyn /
Förevisning av borgen samt besök på herrgårdens utställning
Kahvia / Kaffe
19.00 Saapuminen takaisin Turkuun, Rautatieasemalle / Återkomst till Åbo, Järnvägsstationen